

- Т.А. Безусова – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://econf.rae.ru/article/5549>
4. Болонский процесс: Результаты обучения и компетентностный подход (книга-приложение 1) / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 536 с.
  5. Гришнова О.А. Людський капітал / О.А. Гришнова. – К : Знання, 2004. – 214 с.
  6. Зимняя И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель) / И.А. Зимняя // Проблемы качества образования. Компетентностный подход в профессиональном образовании и проектировании образовательных стандартов: в 2 кн. – Уфа, 2005. – Кн. 2. – 2005. – С. 10–19.
  7. Кирильцева А.А. Психологические особенности производственной адаптации выпускников профессионально-технических училищ и средней школы / А.А. Кирильцева // Вопросы психологии. – 1980. – № 4. – С. 118–123.
  8. Менеджмент качества в вузе / Под ред. Ю.П. Похолкова и А.И. Чучалина. – М. : Логос, 2005. – 208 с.
  9. Митяев А.М. Содержание многоуровневого высшего образования в условиях реализации компетентностной модели / А.М. Митяев // Педагогика. – 2008. – № 8. – С. 57–64.
  10. Мнения бизнес-работодателей по вопросам оценки качества высшего профессионального образования / С.Р. Борисов, Г.Х. Лобанов, Л.Ф. Олейник, Ю.С. Песоцкий, В.А. Садовничий. – М. : Изд-во МГУ, 2007. – 103 с.
  11. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О.В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
  12. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 // Офіційний вісник України від 06.01.2012. – 2012. – № 101. – С. 15. – Ст. 3700.
  13. Ракова Л.Н. Випускники на ринку праці України: актуальні питання дослідження / Л.Н. Ракова, В. Торкіна // Наука і технології: шаг в будущее – 2011 : [Материалы III Международной научно-практической конференции 27 февраля 2011 – 05 марта 2011 гг.]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/6_NITSHB_2011/Economics/5_80794.doc.htm.
  14. Шаров О.І. Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів / О.І. Шаров // Матеріали четвертої Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк : Дон НУЕТ, 2009. – С. 18–21.
  15. Шилова В.І. Державне регулювання ринку освітніх послуг в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління» / В.І. Шилова. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
  16. Цимбал О.І. До визначення категорії конкурентоспроможність стосовно робочої сили в умовах функціонування економіки перехідного типу / О.І. Цимбал // Зайнятість та ринок праці. – 1999. – № 9. – С. 216–227.

УДК 331.522

Карпенко Н.М.

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Запорізького національного технічного університету*

Василичев Д.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Запорізького національного технічного університету*

СТАН І ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

У статті розглянуто людський потенціал як основний ресурс економіки знань і, відповідно, чинник економічного розвитку. Обґрунтовано важливість дослідження людського потенціалу на регіональному рівні, що в умовах децентралізації забезпечить більш швидкий його розвиток. Виконано дослідження основних показників, які формують блоки оцінки людського потенціалу. Проведено дослідження людського потенціалу Запорізького регіону з урахуванням його соціально-економічних особливостей. Визначено, що в регіоні сформовано високий рівень людського потенціалу, проте його нарощування та реалізація має суттєві перешкоди.

Ключові слова: людський потенціал, розвиток, населення, регіон, добробут, економіка знань, якість життя, освіта, здоров'я.

Карпенко Н.М., Василичев Д.В. СОСТОЯНИЕ И ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ЗАПОРОЖСКОМ РЕГИОНЕ

В статье рассмотрено человеческий потенциал как основной ресурс экономики знаний и, соответственно, фактор экономического развития. Обоснована важность исследования человеческого потенциала на региональном уровне, который в условиях децентрализации обеспечит более быстрое его развитие. Выполнено исследование основных показателей, которые формируют блоки оценки человеческого потенциала. Проведено исследование человеческого потенциала Запорожского региона с учетом его социально-экономических особенностей. Определено, что в регионе сформирован высокий уровень человеческого потенциала, тем не менее его наращивание и реализация имеет существенные препятствия.

Ключевые слова: человеческий потенциал, развитие, население, регион, благосостояние, экономика знаний, качество жизни, образование, здоровье.

Karpenko N.M., Vasylychev D.V. CONDITION AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF HUMAN CAPITAL IN THE ZAPOROZHYE REGION

The article it was considered human potential as the main resource of the knowledge economy and, accordingly, the economic development factor. It was substantiated the importance of the human capacity study at the regional level, in decentralization terms will lead to more rapid development. It was performed a study of the major indicators that form the blocks to the human potential. There was studied human potential of Zaporizhzhya region, taking into account its socio-economic characteristics. It is determined that the region has a high level of human potential, but its capacity and implementation has significant obstacles.

Keywords: human potential, population, region, wealth, knowledge economy, quality of life, education, health.

Постановка проблеми. Переоцінка місця й ролі людини у світовій економіці та все більше поширення концепції людського розвитку (розвитку людського потенціалу) визначає людський потенціал як найважливіший стратегічний чинник, що зумовлює перспективи розвитку економіки. Поступово зростає пріоритетність орієнтації на постіндустріальну цивілізацію як суспільство знань, висококваліфікованих інтелектуальних працівників, розвиток інститутів освіти й науки. Тому в умовах стратегічного пріоритету України щодо євро інтеграції, безсумнівно, важливим є формування цінностей і критеріїв суспільного прогресу, що безпосередньо визначаються станом людського потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних питань ролі та механізму формування людського потенціалу висвітлені в багатьох наукових працях, що забезпечили достатній рівень розробки цієї проблеми. Заслужують уваги праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених: О. Амоші, І. Бобуха, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Грішнєвої, Е. Лібанової, О. Новікова та інших. Проте, незважаючи на високу цінність робіт зазначених науковців, проблеми формування людського потенціалу потребують суттєвих досліджень, зокрема на регіональному рівні, оскільки в умовах формування економіки знань роль людини та її потенціалу є визначальною умовою розвитку, тобто напрям не втрачає своєї актуальності й донині.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає в аналізі основних показників формування людського потенціалу на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запорізький регіон посідає особливе місце в формуванні людського потенціалу України, оскільки входить до регіонів – «локомотивів» економічного розвитку держави та посідає 4,5% її території, а за кількістю населення – близько 4% від загальної кількості. Людина – це найголовніше багатство регіону, основний потенціал його розвитку, до якого належать як жителі області, так і ті, хто мешкав на її території раніше та своєю діяльністю створив підґрунтя поточних і передумови для майбутніх досягнень.

Основу відтворення людського потенціалу становлять демографічні зрушення, які відображають результати державної демографічної політики, зокрема діяльності органів державного управління й соціальних інститутів на регіональному рівні, спрямованої на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення. Сучасний стан демографічної ситуації в регіоні, як і загалом по Україні є кризовим (погіршення якісних демографічних характеристик і депопуляція). Демографічна ситуація регіону є похідною від добробуту населення, а оскільки досягнення добробуту – головна мета соціальної політики, то демографічна політика є її частиною. Демографічні показники відтворення населення Запорізького регіону за 2008–2012 рр. свідчать про незадовільну ситуацію: відносно низька народжуваність; висока смертність (у т.ч. дитяча); коефіцієнти відтворення населення знаходяться нижче мінімуму (нижче ніж 2,15), необхідного для простого відтворення (Таблиця 1).

Кількість наявного населення в регіоні за 2008–2012 рр. істотно знизилось (на 41,2 тис. осіб). Осно-

Таблиця 1

Демографічний профіль відтворення людського потенціалу Запорізького регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість наявного населення, усього тис. осіб	1832,9	1821,3	1811,7	1801,3	1791,7
Сумарний коефіцієнт народжуваності	1,400	1,363	1,348	1,366	1,460
Кількість народжених, осіб	18901	18409	18018	18198	18882
Кількість померлих, осіб	30127	28154	28553	27033	26406
Коефіцієнт дитячої смертності (на 1000 народжених живими), %	9,9	9,4	10,1	9,3	8,2
Природний приріст (скорочення) населення, тис. осіб	-1226	-9745	-10535	-8835	-7524
Середня очікувана тривалість життя при народженні обидві статі, років	68,41	69,64	70,53	70,95	71,40
Чоловіки, років	62,56	64,18	65,32	65,68	66,28
Жінки, років	74,38	74,98	75,49	75,90	76,25

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 287–288; 2, с. 259, 264–266]

Таблиця 2

Соціальні детермінанти розвитку людського потенціалу регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Зареєстровано злочинів, усього	24459	25058	27869	27766	-
Коефіцієнт злочинності	1339	1379	1543	1546	-
Кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб	4831	4785	4558	4438	4248
Кількість померлих від навмисного самоушкодження, осіб	465	501	485	468	474
Кількість хворих осіб з уперше встановленим діагнозом активного туберкульозу, осіб	1500	1303	1219	1185	1243
Кількість хворих на 100 тис. населення	82,1	71,8	67,5	66,0	69,5
Кількість хворих з уперше встановленим діагнозом розладів психіки й поведінки внаслідок уживання: алкоголю на 100 тис. населення	104	89	73	69	66
наркотиків та інших наркотичних речовин на 100 тис. населення	24,3	21,1	22,6	29,6	30,3

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 296, 434–437, 445, 462; 2, с. 273, 395–398, 406, 425].

вною причиною зменшення кількості населення в регіоні є його депопуляція, оскільки спостерігається високе природне скорочення, незважаючи на зниження смертності на 3721 тис. (або на 12,4%). Протягом останніх років залишається гострим питання щодо високого рівня показника дитячої смертності, яка знизилась за 2008–2012 рр. на 1,7%, чому частково сприяло впровадження проекту USIAD «Здоров'я Матері та Дитини». Покращились показники тривалості життя мешканців регіону, що за 2008–2012 рр. зросли на 2,99 років.

Важливим аспектом людського розвитку є соціальна сфера, яка зумовлює специфіку феномена здоров'я як його складової та як ступінь розвитку здібностей людини, творчих можливостей особистості й повноти їх реалізації. Стан здоров'я суспільства та система його забезпечення – одна із основних складових розвитку людського потенціалу. Соціальне середовище Запорізького регіону характеризується за трьома напрямками: ступенем соціальної безпеки; соціально-психологічним кліматом у регіоні; ризиком захворювань на так звані «соціальні» хвороби (Таблиця 2).

Складною є ситуація із забезпеченням правопорядку та громадської безпеки в регіоні, оскільки за 2008–2011 рр. зросла загальна кількість злочинів на 13,5%, а коефіцієнт злочинності – на 207 (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення). Крім того, регіон посідає перше місце в Україні за рівнем злочинності, що стримує його розвиток, не дає змоги повноцінно вирішити проблеми дитячої бездоглядності й безпритульності. Проте за 2008–2012 рр. кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування знизилась на 538 осіб (на 12,7%). Значне навантаження на екологічну ситуацію в регіоні та довготривалі наслідки соціальної й економічної кризи, недостатнє матеріальне забезпечення спричиняють у регіоні незадовільну медико-демографічну ситуацію. Незважаючи на зменшення захворюваності населення за 2008–2012 рр. ці показники є достатньо високими.

Комфортність проживання людини характеризується забезпеченням житлом, можливістю використання зручностей як у міській, так і сільській місцевостях, споживанням населенням соціальних та соціально-побутових послуг (планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів та обсяг реалізованих населенню послуг), а також екологічна ситуація (Таблиця 3).

Житло, яким володіє людина або має у безстроковій оренді, формує відчуття її соціальної захищеності, тобто житлова сфера є важливою складовою якості життя населення. Складна забезпеченість житлом

характерна переважно для міських поселень. Зростання міського житлового фонду Запорізького регіону за 2008–2012 рр. на 1,4% сприяло його зростанню в середньому на 1 міського жителя на 2,9% (0,12 м² на рік). Таке зростання є дуже низьким, крім того доступність житла не підвищилась. Питома вага квартири у сільській місцевості, з комфортними умовами проживання зростає, проте воно є дуже повільним. Основними причинами зазначеного є такі: низький рівень доходів населення; збільшення вартості спорудження житла; скорочення інвестицій у житлове будівництво підприємствами й організаціями; відсутність асигнування в житлове будівництво регіону з державного бюджету та його обмеженість з місцевих бюджетів.

Кількість відвідувань у зміну лікарських закладів, що надають відповідну медичну допомогу населенню, щороку зростає та за 2008–2012 рр. збільшилось на 2,5%. Обсяг спожитих населенням соціальних і соціально-побутових послуг виявляє, що наявна доступність послуг і можливість населення користатись ними, в розрахунку на одну особу зросла на 49,2%. Хоча цей показник має позитивну динаміку, в реальності ситуація має дещо складніший характер, так як купівельна спроможність населення щороку зменшується, рівень життя погіршується внаслідок зростання цін та інфляції.

Екологічна ситуація в регіоні загалом характеризується як кризова, що зумовлено великою концентрацією потенційно-небезпечних підприємств, які здійснюють шкідливі викиди в атмосферне повітря. Найвищий рівень забруднення довкілля й атмосферного повітря області не відповідає сучасним вимогам до середовища проживання людини. Особливо гострою є проблема поводження з твердими побутовими та промисловими відходами (близько 146,6 млн т) – 54 взятих на облік сміттєзвалищ, полігонів і шлако-накопичувачів, площею 1061,5 га. В області відсутня інфраструктура щодо збору, сортування та використання відходів як вторинної сировини. Така екологічна ситуація вимагала та продовжує вимагати нових підходів до її поліпшення шляхом наближення економіки й екології до вимог єдиної економічної системи, переходу до системного методу вивчення екологічних проблем, раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища на підставі аналізу сукупності економічних, науково-технічних і соціальних питань.

Рівень добробуту характеризується визначенням рівня бідності, можливості забезпечення продовольчими товарами, товарами довгострокового використання та основним узагальнюючим показником – валовим регіональним продуктом (ВРП) (Таблиця 4).

Таблиця 3

Забезпеченість житловою площею й умови проживання населення регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Міський житловий фонд, м ²	29633,9	29816,6	2918,3	29971,9	30055,6
Житловий фонд у середньому на 1 міського жителя, м ²	20,9	21,1	21,3	21,4	21,5
Питома вага квартир у сільській місцевості обладнаних, %: водопроводом	27,3	28,4	29,4	30,7	31,2
каналізацією	24,3	25,2	26,3	27,4	28,0
газопостачанням	89,7	89,8	89,5	89,1	89,0
опаленням	28,1	29,4	32,0	33,5	34,5
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. осіб)	202,1	203,8	205,4	204,9	207,2
Обсяг реалізованих населенню послуг з урахуванням ПДВ з розрахунку на 1 особу, грн	719,16	801,14	859,13	1016,73	1072,95

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 244, 407–411; 2, с. 208–372; 3]

У 2011 р. обсяг ВРП Запорізької області (у фактичних цінах) у розрахунку на душу населення становив 27567 грн (що становить приблизно 3,8% загального обсягу ВВП України або 96,8% від середнього значення). Зростання ВРП упродовж 2008–2011 рр. у розрахунку на одну особу становило 18,7% (1083,75 грн на одну особу на рік). Тенденція зростання обсягу ВРП зумовлена передусім поживленням як внутрішнього, так і зовнішнього сукупного попиту, покращенням фінансового стану підприємств і зростанням реальних грошових доходів населення. Найвищий дохід у розрахунку на одну особу по регіону за 2008–2012 рр. збільшився на 10616,8 грн (69,5%). Щорічні показники зростання наявного й реального доходу в регіоні становили у 2008 р., відповідно, 134,4% і 106,7%, а у 2011 р. – 116,5% та 107,7%. Протягом 2008–2012 рр. порівняно з 2008 скоротилась частка населення з середньодушовими сукупними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму з 9,6% до 7,1%, але вона ще залишається занадто великою. Співвідношення сукупних витрат 10% найбільш та 10% найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів) становить 4,2 рази, що свідчить про значну диференціацію у матеріальній забезпеченості населення регіону. Середньомісячна номінальна заробітна плата в регіоні за 2008–2012 рр. зросла на 1115 грн, проте темпи підвищення номінальної заробітної плати відстають від темпів зростання реальної заробітної плати, що свідчить про реальне погіршення рівня життя населення.

Показники ринку праці (економічна активність і зайнятість, безробіття, співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати) є визначальними при

оцінці людського потенціалу, оскільки розкривають особливості формування матеріального добробуту, умов проживання й соціального середовища людини (Таблиця 5).

Кількість економічно активного населення протягом останніх років зазнає негативних тенденцій (знижується), відповідно, зменшується рівень зайнятості населення. Протягом 2008–2012 рр. скоротилася кількість економічно активного населення на 21,7 тис. осіб, кількість зайнятих – на 29,2 тис. осіб і зросла на 7,5 тис. осіб кількість безробітних. Кількість зареєстрованих безробітних, що знаходяться на обліку в центрі зайнятості за проаналізований період, значно зменшилась і у 2012 р. становила 23406 осіб, відповідно, рівень зареєстрованого безробіття – 2,7%, хоча загальний рівень безробіття за методологією МОП по регіону становить 7,0%. Зменшення показників кількості зайнятого населення можна пояснити зниженням загальної кількості населення в регіоні. Зміни величини рівня економічної активності населення знаходяться у межах статистичної похибки, що не дає змоги об'єктивно оцінити результати діяльності державних інститутів щодо підвищення економічної активності населення.

Середній розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до середньої номінальної заробітної по регіону, який тяжіє до прожиткового мінімуму і становить 1061 грн у 2012 р. порівняно з 564 грн у 2008 р. Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати характеризує відносний рівень стимулюючої та відтворювальної функції доходів від праці в регіоні. За 2008–2012 рр. в регіоні знизився рівень відтворювальної та мотиваційної функції заробітної плати (рис. 1).

Таблиця 4

Аналіз показників забезпечення якості життя населення регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
ВРП у розрахунку на одну особу, грн.	23232	20314	23657	27567	...
Наявний дохід, %	134,4	101,9	128,5	116,5	108,8
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	106,7	87,9	116,7	107,7	108,6
Наявний дохід на 1 особу, грн	15265,2	15652,6	20221,4	23648,9	25882,0
Населення з середньодушовими еквівалентними доходами (грошовими), нижчими прожиткового мінімуму, %	9,6	6,7	12,2	7,1	...
Децильний коефіцієнт фондів, разів	4,9	4,1	4,8	4,2	...
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	1812	1843	2187	2607	2927
Номінальна заробітна плата, % до попереднього року	129,9	101,7	121,3	119,2	112,3
Реальна заробітна плата, % до попереднього року	102,7	96,4	110,2	110,0	112,0

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 348; 2, с. 31, 311–314, 322]

Таблиця 5

Показники ринку праці як фактори становлення людського потенціалу Запорізького регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Економічно активне населення, тис осіб, з них:	904,3	897,2	892,6	891,9	882,6
працездатного віку	828,4	822,9	813,1	813,5	823,5
старше працездатного	75,9	74,3	79,5	78,4	59,1
Зайняті, тис осіб, з них:	850,4	824,2	825,7	827,4	821,2
працездатного віку	774,5	749,9	746,2	749,0	762,1
старше працездатного	75,9	74,3	79,5	78,4	59,1
Рівень зайнятості, %	59,5	58,6	59,5	60,4	60,6
Безробітні за методологією МОП, тис. осіб	53,9	73,0	66,9	64,5	61,4
Рівень безробіття, %	6,0	8,1	7,5	7,2	7,0
Кількість безробітних на обліку центру зайнятості, на кінець року, осіб	35953	27020	25262	22414	23406
Середній розмір допомоги по безробіттю, грн	564	697	751	951	1061
Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати, разів	3,00	2,48	2,37	2,60	2,58

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 304; 2, с. 280, 294; 3; 4; 5, с. 345]

Рис. 1. Динаміка розміру допомоги по безробіттю, середньої заробітної плати та прожиткового мінімуму на кінець звітного року, грн

У сучасних умовах у міру розвитку науково-технічної революції та інтелектуалізації праці постійно зростає цінність освіченості. Освіта стає стратегічним ресурсом соціально-економічного, культурного й духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. Вона здійснює найбільш помітний вплив на рівень людського розвитку регіону та має надзвичайно важливе значення для формування ефективної стратегії розвитку людського потенціалу регіону. Тому важливим є аналіз показників охоплення всіма рівнями освіти, які характеризують можливість здобуття освіти кожною з вікових груп (Таблиця 6).

За 2008-2012 рр. кількість дошкільних навчальних закладів у регіоні зросла на 6,5%, що зумов-

Таблиця 6

Освітні параметри формування людського потенціалу регіону

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість дошкільних закладів, од.	521	525	526	537	555
Кількість дошкільнят у закладах, тис. ос.	49,4	50,2	52,3	54,3	56,2
Охоплення дітей дошкільними закладами, %	59,2	58,8	59,2	60,1	61,6
Кількість загальноосвітніх закладів, од.	651	647	639	628	624
Кількість учнів загальноосвітніх закладів, тис. осіб	171,5	166,4	159,1	157,9	155,9
Кількість професійно-технічних закладів, од.	44	43	46	47	47
Кількість студентів у професійно-технічних НЗ	19,8	18,6	19,0	18,2	18,4
Вищих навчальних закладів, од.:	31	29	27	26	27
у т.ч. I–II рівнів акредитації	20	18	16	16	17
III–IV рівнів акредитації	11	11	11	10	10
Кількість студентів ВНЗ:					
у т.ч. I–II рівнів акредитації, тис. ос.	13,2	11,6	11,0	10,7	10,6
III–IV рівнів акредитації, тис. ос.	98,5	95,7	92,3	83,2	75,9
Кількість аспірантів, осіб	1014	1005	944	950	898
Кількість докторантів, осіб	15	4	1	12	14
Середня тривалість навчання, років	11,1	11,3	11,3	11,5	11,9

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1, с. 414-427; 2, с. 375-388]

лено збільшенням народжуваності та, відповідно, дітей дошкільного віку, збільшився на 4,1% показник охоплення дітей такими закладами. Проте демографічна криза 90-х років негативно вплинула на сучасну кількість молодого покоління – наявність учнів шкіл зменшилась на 15,6 тис. осіб, студентів професійно-технічних закладів – на 1,4 та студентів ВНЗ – на 25,2 тис. осіб. Отже, кількість шкіл та учнів в них по області щороку скорочувалась, зменшилась кількість ВНЗ і студентів.

Висновки з проведеного дослідження. Вивчення основних складових формування людського потенціалу на регіональному рівні створює передумови для його розвитку. У Запорізькому регіоні сформовано високий рівень людського потенціалу, проте його нарощування й формування має певні перешкоди. Найбільш проблемними сферами формування людського потенціалу Запорізького регіону є стан соціального середовища та комфортність життя населення, що зумовлює таке: надто високі показники рівня злочинності, навмисних самоушкоджень, кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; незадовільні показники екологічного стану довкілля з причин великої концентрації потенційно-небезпечних підприємств та відсутність переробки

твердих побутових і промислових відходів; кризова демографічна ситуація (погіршення якісних демографічних характеристик та депопуляція).

Отже, проведений аналіз стану людського потенціалу Запорізької області, свідчить про наявність можливостей для підвищення рівня його розвитку в регіоні за умови подолання вище наведених негативних показників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистичний щорічник Запорізької області за 2009 рік / За ред. В.П. Голоवेशка; відп. за випуск Г.Ф. Песочина; Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Запорізькій області. – Запоріжжя, 2010. – 510 с.
2. Статистичний щорічник Запорізької області за 2012 рік / За ред. В.П. Голоवेशка; відп. за випуск Г.Ф. Песочина; Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Запорізькій області. – Запоріжжя, 2013. – 482 с.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики в Запорізькій області. Населення. Ринок праці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Державного служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Статистичний щорічник України за 2012 рік / За ред. О.Г. Осауленка; відп. за випуск О.Е. Остапчук; Державна служба статистики України. – К., 2013. – 552 с.